

Origenész a keresztény filozófia megalapozója

(Kr.u.184-254)

Origenész korának egyik legragyogóbb elméje, az első „hivatásos” keresztény teológus, aki hatalmas szellemi erővel múlta felül pogány vitapartnereit. Eredetisége, mélyen elkötelezett Biblia tisztelete, ragyogó elméje tette képessé az ókor egyik legkülönlegesebb tudományos munkájának a *Hexapalának* kidolgozására. E munka során szakadatlanul elmélyedt a Biblia akkor fellelhető öszö-vetségi szövegváltozatainak tanulmányozásába. Halála után ellenfelei igyekeztek szisztematikusan megsemmisíteni írásait, ezáltal az egyház egyik legdrágább kincsét pusztították el. Akkoriban egy könyv minden példánya kézi írással készült, így nagyrészt megsemmisültek művei, bár eszméit tehetséges teológusok ápolták.

Jusztitiánosz császár 553-ban összehívta a II. konstantinápolyi zsinatot, ahol – bár nem nyilvánították Origenészt eretneké – mégis parancsba adták, hogy műveit meg kell semmisíteni.

Ennek ellenére latin és görög fordítások alapján – a bizonytalanságok ellenére – kirajzolódik az életmű, melynek legeredetibb tanításait a későbbi nemzedékek kifejezetten eretneknek tartották.

Ezzel az „Ellentét” hatalmas és súlyos kárt okozott a keresztény egyház(ak) fejlődésében, melynek máig ható következményei az isteni igazságosságot mélyen sértő – ellentmondásokkal terhelt, értelem ellenes - hittitkok^{1*} és súlyos tévedések konzerválódásában csúcsosodnak ki. A mai keresztény hittanok adósak maradtak a mai ember életének legalapvetőbb kérdéseire adandó hiteles, értelmes és Isten igazságosságát alátámasztó válasszal. Helyette könnyörtelen, torz, szeszélyes és igazságtalan istenképet állítanak tanításaik középpontjába.

Ezáltal tág tere nyílt a kereszténység eszméjétől idegen ezoterikus és pogány hitpótlékoknak, melyek a profitorientált könyvkiadás által, valamint az interneten terjesztve igen sok kereső ember transzcendentális érdeklődését térítették el hamis irányba.

KIVONAT ORIGENÉSZ TANÍTÁSAIBÓL

(*Jonathan Hill: A keresztény gondolkodás története c. könyvéből*)

....Az, hogy az ember a Szentlélekhez is imádkozhatna, a jelek szerint meg sem fordult Órigenész fejében.

A később elfogadott keresztény hitelvek aztán elutasították mindezt....

A világegyetem körforgása

.... Órigenész nem esik bele abba a csapdába, hogy ezeket pusztá allegóriává egyszerűsítse, hanem az mondja, ez a világ mindössze egy a sok közül. A mi világunk megteremtése előtt is volt másik univerzum, s miután a mi világunk elenyészik, megint új világ teremődik majd - és így tovább, az évezredek végtelenségében.

A modern olvasó a tudományos fantasztikum gyökereit véli felfedezni ebben, de Órigenész korában mindez nem tűnt fel furcsának. A sztoikusok abban hittek, hogy amikor ez a világ véget ér, másik lép a helyébe (amely azonban mindenben pontos mása lesz a mostaninak), mindörökké, újra meg újra. Ezt a fölöttébb komor tant Órigenész elveti: az ő egymást követő világai mindig eltérnek az előzőtől.

A bukás és az emberi természet

...Órigenész Istent elmének tekinti. Ennél vitathatóbb, ahogy ezt az emberi lényekre is kiterjeszti. Órigenész elveti azt a gondolatot, hogy az emberek eleve testi, fizikai lények volnának, s ehelyett inkább Platón eszméihez fordul, aki **úgy tekintette a testet, mint az örök, anyagtalan szellem ideiglenes edényét. Ha a test meghal is, a lélek életben marad. De ez visszafelé is igaz: a lélek már a test előtt létezett. Nem ez az első élet, amelyet leélünk.**

Órigenész szerint volt olyan kor, amikor még egyáltalán nem volt testünk. Tiszta szellemként léteztünk, egységben Istennel. Ám a boldogságnak ez az ősi állapota megszűnt. Valamilyen okból kifolyólag a lelkek elutasították ezt a boldog istenlátást, és kihullottak Isten jelenlétéből. Zuhanásuk maga után vont a tiszta szellemi létük bepiszkolódását - ennek eredménye az a zavaros emberi lélek, amelyben a szenvedélyek mind a mai napig gyakran szorítják háttérbe az értelmet.

Isten e katasztrófa után egyfajta védőháló gyanánt alkotta meg a fizikai világot. Az újdonsült, szenvedélyes lelkeket testbe ágyazta és belehelyezte ebbe a világba. Ez indokolja jelenlegi állapotunkat: a fizikai világba oltottan, a bűn rabságában élünk, de azután áhítozunk, hogy visszajuthassunk őseredeti, tiszta állapotunkba.

¹ * E „hittitkok” felnyitása Balogh Dezső a „Hittitkok megnyíltak” c. korszakos teológiai művében olvasható

Miért buktak el a lelkek? A magyarázat Órigenész egyik kulcsfogalma, a szabad akarat. A lelkek szabadon döntöttek úgy, hogy elhagyják Istent valami sokkal rosszabbért. S e döntésüket különböző mértékben hozták meg, tehát nem mindenki zuhant ugyanolyan mélyre. Ez indokolja a világ sokszínűségét. Akik csak kicsit zuhantak, azok étertestet kaptak - ők az angyalok. Akik a legmélyebbre estek, azokból lettek a démonok. S középtájt vannak az emberek, akiket változó mértékben sújt a romlottság...

Krisztus és a megváltás

.....Bár Órigenész „Megváltónak” nevezi Krisztust, nem világos, hogy tanítása miben látja Krisztus megváltói szerepét. Sőt úgy véli, az egész teremtés szerepet játszik a megváltásunkban. Krisztus csak része az isteni tervnek, nem ő maga a megváltás.

Irenaeusszal összhangban Órigenész is úgy gondolja, hogy a világegyetem azért teremtett, hogy elősegítse a fejlődésünket. Kiemeli, hogy Isten nem emelhet vissza bennünket az eredeti tökéletességbe egy egyszerű parancsszóval, mivel ez megsemmisítené a szabad akaratot. Nekünk magunknak kell megtennünk a nagy utat, ugyanannak a szabad akaratnak a segítségével, amely annak idején a bukásunkat okozta. **A világ küzdőtér, ahol a jót választhatjuk, hibákat követhetünk el, elcsúszhatunk, eleshetünk, de összeszedhetjük magunkat és továbbhaladhatunk az Istenhez vezető úton.**

E fejlődés nyilván igen hosszú folyamat. Órigenész nem igazán bízik az emberi fejlődőképességben, s mintha a siker és kudarc váltakozó eseménysorát látná az egészben, minek során csak igen lassan közeledünk Istenhez. Ez azért van, mert mindig szabadon választhatjuk meg, merre akarunk továbbmenni:

Ebből következően rajtunk és tetteinken múlik, hogy boldogok és szentek legyünk, vagy pedig tunyaaságunk és hanyagságunk miatt a boldogságból a gonoszságba és a kárhozatba bukunk alá...

***

A folyamat valójában sokkal tovább tart, mint egy emberélet. Ebből adódik a világok hosszú egymásutánja. Miután leéljük életünket az egyik világban, átmegyünk a következőbe, új testet és új helyet kapunk, annak fényében, hogy miként éltük le előző életünket. Amint az egyik élet a másikat követi, úgy bontakozunk ki lépésről lépésre, s úgy araszolunk mind közelebb a végső beteljesedéshez, amikor is - az igen messzi jövőben - végéhez ér a fizikai világok sora.

Ha ez túl eszményi elgondolásnak tűnne, Órigenész hozzáteszi, hogy a folyamat igen hosszú és fájdalmas:

Ha ugyanis testünk bajai folytán egészségünk érdekében időnként szükségesnek találjuk, hogy igen keserű és maró hatású orvosságot vegyítsünk ételünkbe és italunkba, néha pedig, ha a bajok jellege megköveteli, még a sebészkesre és súlyos műtetre is rászorulunk, sőt ha a betegség fajtája még ezt a fokot is fölülmúlja, végső esetben tüzzel kell kiégetni a bajt, akkor mennyivel inkább úgy kell gondolnunk, hogy orvosunk, aki lelkünk azon bajait kívánja gyógyítani, amelyek különféle bűneink s gaztetteink miatt gyülemlettek föl, hasonló büntető gyógymódot használ, egészen odáig, hogy tüzzel gyötri azokat, akik elveszítették lelkük egészségét?

***

....Akiket a bűn maga alá temetett, azok élete valóságos földi pokol - s a földi élet után is a pokol vár rájuk. **De a büntetés, amelyben ott részük lesz, nem bűneik megtorlása, hanem a betegségüket gyógyító orvosság.** Bármennyire kellemetlen legyen is, az isteni büntetés a saját érdekükben sújtja őket. A lélek végül megtisztul, a büntetés véget ér. **Ebből következik, hogy a pokol nem tart örökké. S az is, hogy végül minden teremtmény épsége helyreáll:**

Igaz a holtak feltámadása, és igaz a büntetés is, jóllehet nem tart örökké. Amikor ugyanis a test büntetést szenved, a lélek fokozatosan megtisztul, és így visszanyeri ősi rangját. **A büntetésnek minden megátalkodott ember, sőt minden démon számára is vége szakad, és a megátalkodottak és a démonok is visszahelyeztetnek korábbi állapotukba.**

***

...Órigenész az utóbbi vélekedése - az ördög megváltásába vetett hite - miatt került bajba már életében. Ám nem egyértelmű, milyen mértékben azonosult ezzel a kijelentéssel. Amikor vitták a helyességét, Órigenész tagadta, hogy biztos lenne az ördög megváltásában - amit állított, az pusztán e megváltás lehetősége volt. **Másrészt viszont az egyetemes megváltás kérlelhetetlenül következik abból az állításból, hogy Isten csak azért bünteti a lényeket, hogy jobbítsa őket.**

Ugyanez a folyománya Órigenész egy másik, gyakran megfogalmazott elvének is, amely szerint a vég óhatatlanul olyan, mint a kezdet. Ha ugyanis a világok hosszú egymásutánját és az élet majd-hogynem végeérhetetlen megpróbáltatásait nem követné az összes lélek visszatérése az eredeti tökéletességbe és Istennel való egységbe, ugyan mi szólhatna Isten mindenhatósága és bölcsessége mellett? Amint Szent Pál fogalmazta meg a Korintusiaknak írott első levelében (15, 28): miután legyőzetett az utolsó ellenség, a halál, „Isten lesz minden mindenben”.

Meghökkenítő, hogy Órigenész egyetemes megváltás-tana - az ördög problémáját leszámítva - nem okozott különösebb megütközést a korabeli egyházban, illetve közvetlenül Órigenész halála után. Úgy tűnik, e hitében csak egy maroknyi ókori teológus osztozik, ám alig akad olyan, aki ellene szólt volna. Sőt Nüsszai Grégoriosz, az Órigenész utáni időszak feltehetően legkiválóbb görög nyelvű hittudósa, az ortodox hit legszilárdabb oszlopa, többször is - mi több, Órigenésznél kevésbé félreérthetően - kijelenti, hogy minden teremtmény részesül a megváltásban. **Csak a modern korok kevésbé nagylelkű gondolkodói nevezték ezt az optimista hitelvet Órigenész sarkalatos tévedésének.**

A feltámadás

.....Kezdetben tiszta, test nélküli szellemek voltunk. Ha tehát a vég tényleg olyan, mint a kezdet, úgy vélhetnénk, a végső beteljesedés után ismét testetlenek leszünk majd. Ám Órigenész írásai e téren a legkevésbé átláthatóak. Mindenesetre egyértelműen elveti azt a durva, betű szerinti olvasatot, amellyel egyes keresztények kijelentik, hogy az idők végezetén minden ember ugyanabban a testi alakban támad majd fel, amelyet életében birtokolt: tetőtől talpig, minden egyes végtaggal ellátva. Ehelyett a jelek szerint Szent Pál állítására épít: amit fizikai testben „vetnek el”, az szellemi testként támad majd fel, vagyis a feltámadott test megegyezik a halandó testtel, de átalakul. „Romlásra vetik el - romlatlannak támad föl” (IKor 15, 42). Meglehetően, a feltámadt test olyan, mint az angyalok teste, éteri és könnyű, bár nem anyagtalan. Bizonyosan nem lesz szüksége arra, hogy innen oda menjen, táplálékot vegyen magához, vagy szaporodjon, s ennek folytán nem lesznek meg benne az e cselekvésekhez kellő szervek és testrészek.

Bármilyen legyen Órigenész pontos tanítása, Órigenészt utóbb kegyetlenül meghurcolták miatta. **Azzal vádolták, hogy tagadja a holtak feltámadását**.....S ha hozzávesszük azon meggyőződéseit, hogy a lelkek már a születés előtt léteznek, valamint hogy a lélek új meg új testben születik újjá, a 6. században elegendő ok mutatkozott arra, hogy kiátkozzák.

Lelki élet

A gyakorlatban vajon hogyan tisztulunk meg és kerülünk közelebb eredeti állapotunkhoz? Órigenész szerint minden erőnkkel le kell küzdenünk a test szenvedélyeit, s életünkben annyira óvakodnunk kell a bűntől, amennyire csak lehet. S legelőször is: el kell mélyednünk a Szentírásban. Magyarul leginkább Órigenészhez hasonlatos életet kell élnünk.

A biblia tanulmányozása a lelki élet középpontja. Órigenész szemében ez teljességgel szellemi tevékenység, melynek célja a lehető legjobban *megérteni* a sugalmazott könyvek minden egyes szavát. Ez nem akarja azt jelenteni, hogy az olvasás ne volna érzelmi, lelki élmény is egyben. Órigenésznél a lelki és a szellemi egy és ugyanaz. **Istenhez hasonlóan mi is szellemi lények vagyunk, és a megváltás abban áll, hogy a lélek alacsonyabb rendű részeit magunk mögött hagyva ismét tiszta szellemi lényekké válunk:**

Azt látjuk, hogy az emberi lények egyfajta vérrokonságban állnak Istennel; mivel pedig Isten mindent tud, ... lehetséges, hogy az értelmes elme is a kisebb tudás felől a nagyobb dolgok tudása felé haladjon, a látható dolgoktól a láthatatlanok felé, és így mind tökéletesebb megértésre tegyen szert.

***

Amint a Bibliát olvassuk, előrehaladunk a szellemi valóság megismerésében, és egyre hasonlóbbá válunk Istenhez, s ezáltal Istent is közelebről megismerjük. Amint Mózes az égő csipkebozban találkozott Istennel, úgy hozzánk is fényes ragyogásban jön el az Isten, hogy megvilágítsa az értelmünket. Ám e folyamat hosszú. Órigenész a szellemi fejlődésről adott leírását arra a három szentírási könyvre alapozza, melyeket meggyőződése szerint Salamon szerzett. A Példabeszédek könyve megfogalmazza, hogyan kell helyesen élni. A megtisztulás folyamata az előfeltétele annak, hogy Istenhez közeledjünk...